

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2014. Ovaj prevod je realizovan uz podršku Trast fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud. Ako su Vam potrebne dodatne informacije, pogledajte detaljnu naznaku o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2014. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2014. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur a la fin du présent document.

VELIKO VEĆE

PREDMET SVINARENKO I SLJADNJEV PROTIV RUSIJE

(Predstavke br. 32541/08 i 43441/08)

PRESUDA
[Izvodi]

STRAZBUR

17. jul 2014.

Ova presuda je pravosnažna ali može biti predmet redaktorskih izmena.

U predmetu Svinarenko i Sljadnjevi protiv Rusije,**Evropski sud za ljudska prava, zasedajući u Velikom veću u sastavu:**

Din Špilman (*Dean Spielmann*), *predsednik*,
Žozep Kasadeval (*Josep Casadevall*),
Gvido (*Guido*) Raimondi,
Ineta Ziemele,
Mark Viliger (*Villiger*),
Per (*Peer*) Lorenzen,
Boštjan M. Zupančič,
Danutė Jočienė,
Ján Šikuta,
Georg Nikolau (*George Nicolaou*),
Luis Lopez Gvera (*López Guerra*),
Vinsent (*Vincent*) A. de Gaetano,
Linos-Aleksandar Sicilijanos (*Linos-Alexandre Sicilianos*),
Helen Keler (*Keller*),
Helena Jaderblom (*Jäderblom*),
Johan (*Johannes*) Silvis,
Dmitri (*Dmitry*) Dedov, *judges*,

i Majkl Obojl, *zamenik sekretara*,

Nakon većanja zatvorenog za javnost 18. septembra 2013. i 11. juna 2014. godine,

Izriče sledeću presudu, usvojenu potonjeg datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu dve predstavke (br. 32541/08 i 43441/08) koju su Evropskom sudu za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud) shodno članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podnela dva ruska državljana, g. Aleksandar Sergejevič Svinarenko i g. Valentin Aleksejevič Sljadnjevi (u daljem tekstu: podnosioci predstavke) 5. maja 2008. odnosno 2. jula 2008. godine.

2. Podnosioci predstavke su konkretno tvrdili da je njihovo držanje u „metalnom kavezu“ u sudnici predstavljalo ponižavajuće postupanje zabranjeno članom 3 Konvencije kao i da je krivični postupak protiv njih predugo trajao suprotno članu 6, st. 1 Konvencije.

3. Predstavke su dodeljene Prvom odeljenju Suda (shodno pravilu 52, st. 1 Poslovnika Suda). Veće tog odeljenja je 11. decembra 2012. izreklo presudu. Veće je odlučilo da spoji predstavke (shodno pravilu 42, st. 1 Poslovnika Suda), proglasilo je dopuštenim pritužbe podnosilaca predstavke u vezi sa držanjem u metalnom kavezu i dužinom postupaka protiv njih a

ostatak njihovih predstavke je proglasilo nedopuštenim, i jednoglasno utvrdilo da su prekršeni član 3 i član 6, st. 1 Konvencije. Veće je odlučivalo u sledećem sastavu: Izabel Bero-Lefèvr (*Isabelle Berro-Lefèvre*), predsednica, Elizabet Štajner (*Elisabeth Steiner*), Nina Vajić, Anatolij (*Anatoly*) Kovler, Hanlar Hadžijev (*Khanlar Hajiyev*), Mirjana Lazarova Trajkovska i Đulija Lafrank (*Julia Laffranque*), sudije, i Andre Vompah (*André Wampach*), zamenik sekretara odeljenja. Država Ruske Federacije (u daljem tekstu: Država) je 7. marta 2013. podnela zahtev da se predmet uputi Velikom veću u skladu sa članom 43 Konvencije a Sudijsko veće Velikog veća je taj zahtev odobrilo 29. aprila 2013.

4. Sastav Velikog veća je određen u skladu sa odredbama člana 26, st. 4 i 5 Konvencije i pravila 24 Poslovnika Suda.

5. Pisane napomene o meritumu su podneli i podnosioci predstavke i Država (shodno pravilu 59, st. 1 Poslovnika Suda).

6. Javna rasprava o predmetu je održana u zgradi Suda u Strazburu 18. septembra 2013. godine (shodno članu 59, st. 3).

Pred Sudom su se pojavili:

(a) *u ime Države*

G. MATJUŠKIN (*MATYUSHKIN*), predstavnik Ruske Federacije pred
Evropskim sudom za ljudska prava, zastupnik,
N. MIHAJLOV (*MIKHAYLOV*),
P. SMIRNOV,
O. OČERETJANAJA (*OCHERETYANAYA*), savetnici;

(b) *u ime podnosilaca predstavke*

V. PALČINSKI (*PALCHINSKII*), predstavnik Svinarenka, pravni zastupnik,
E. PLOTNJKOV (*PLOTNIKOV*),
V. TAJSAJEVA (*TAYSAEVA*), predstavnici Sljadnjeva, pravni zastupnici.

Sudu su se obratili Palčinski, Plotnjikov, Tajsajeva i Matjuškin.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

7. Podnosioci predstavke su rođeni 1968. odnosno 1970. godine. Prvi podnositelj predstavke, Svinarenko, trenutno služi kaznu zatvora u Murmanskoj oblasti. Drugi podnositelj predstavke, Sljadnjev, živi u naselju Sinjigorje u Jagodnjinskom okrugu u Magadanskoj oblasti.

A. Prethodna istraga

8. Istražno odeljenje Dalekoistočnog saveznog okruga Istražnog komiteta Ministarstva unutrašnjih poslova je 2002. pokrenulo nekoliko krivičnih postupaka protiv izvesnog Grišina.

9. Prvi podnositelj predstavke je ispitan 24. septembra 2002. u svojstvu jednog od osumnjičenih u tim postupcima. Uhapšen je 9. oktobra 2002. Gradski sud u Magadanu je 12. novembra 2002. u rešenju o njegovom pritvoru konstatovao da su krivična dela za koja je optužen izvršena tokom trogodišnjeg probacionog perioda shodno uslovnoj kazni zatvora u trajanju od pet godina koju mu je za krađu izrekao Okružni sud u Jagodnjinskom okrugu u Magadanskoj oblasti 13. aprila 2001. Takođe je konstatovao da su mišljenja koja je dobio od organa u svom mestu prebivališta negativna i da je prekršio svoju obavezu da se pojavi pred istražnim organom. Prema konačnoj optužnici protiv prvog podnosioca predstavke, on se teretio za razbojništvo uz primenu nasilja prema g. A.S. i gđi. T.S. septembra 2002, u svojstvu člana bande koju je predvodio Grišin i za protivpravno prisvajanje, skladištenje, prevoz i nošenje municije.

10. Drugi podnositelj predstavke, koji je služio kaznu zatvora na koju ga je 26. jula 2002. godine osudio Okružni sud u Jagodnjinskom okrugu u Magadanskoj oblasti za izazivanje smrti nemarom iz člana 109, st. 1 Krivičnog zakonika Ruske Federacije (u daljem tekstu: KZ), je 20. januara 2003. ispitan u svojstvu osumnjičenog u postupcima pokrenutim protiv Grišina. On je 22. januara 2003. godine optužen za sledeća krivična dela:

(i) formiranje naoružane bande pod vođstvom Grišina i učestvovanje u napadima bande na građane od oktobra 2001. do septembra 2002. godine – shodno članu 209, st. 1 KZ;

(ii) pljačku V.B, direktora privatnog preduzeća za preradu zlata oktobra 2001, uz korišćenje oružja i nasilja koji ugrožavaju život i zdravlje i pretnje takvim nasiljem, od strane organizovane grupe u cilju prisvajanja tuđe imovine značajne vrednosti – shodno članu 162, st. 3 KZ;

(iii) nezakonito skladištenje i prevoz plemenitih metala (industrijskog zlata koje je navodno protivpravno oduzeto od V.B.) značajne vrednosti, od strane organizovane grupe oktobra 2001. godine – shodno članu 191, st. 2 KZ;

(iv) iznudu (V.B) oktobra 2001. u cilju sticanja prava na svojinu uz pretnju nasiljem, od strane organizovane grupe – shodno članu 163, st. 3 KZ;

(v) pljačku J. B. oktobra 2001. uz korišćenje oružja i nasilja koji ugrožavaju život i zdravlje i pretnje takvim nasiljem, od strane grupe lica u skladu sa unapred smišljenim planom, kojom je prilikom nezakonito upao u stan u cilju protivpravnog prisvajanja tuđe imovine značajne vrednosti - shodno članu 162, st. 3 KZ; i

(vi) protivpravno sticanje, skladištenje, prebacivanje, prevoz i nošenje vatrenog oružja od strane organizovane grupe oktobra 2001. godine – shodno članu 222, st. 3 KZ.

...

B. Postupci pred sudom

...

3. Treće suđenje

35. Oblasni sud u Magadanu je 4. septembra 2007. primio spise predmeta i pokrenuo postupak. ...

36. Suđenje je počelo nakon što je 5. februara 2008. izabrana porota od dvanaest porotnika i dva zamenika porotnika među trideset i četiri kandidata koji su se pojavili pred sudom. Sud je zasedao pet ili šest puta mesečno od februara do juna 2008, dva puta u julu, četiri puta u avgustu (nakon pauze zbog godišnjih odmora porotnika od 1. jula do 18. avgusta), jedanaest puta u septembru, šest puta u oktobru, deset puta u novembru i četiri puta u decembru 2008. Neke su rasprave održane u odsustvu porote jer su se odnosile na razna procesna pitanja, uključujući dopuštenost dokaza i zahteve za razmatranje dokaza pred porotom. Sud je razmotrio ogroman broj dokaza, uključujući svedočenja više od sedamdeset žrtava i svedoka, kao i brojne izveštaje veštaka.

...

40. Strane u postupku su 13. februara 2009. počele sa usmenim iznošenjem argumenata pred Oblasnim sudom.

41. Porota je 7. marta 2009. prvog podnosioca predstavke proglasila nevinim. Utvrdila je da je drugi podnosilac predstavke kriv za „samovoljna nezakonita dela“ a da nije kriv po ostalim tačkama optužnice.

42. Oblasni sud je 12. marta 2009. naložio oslobađanje drugog podnosioca predstavke pod uslovom da ne napušta svoje mesto prebivališta i da se ponaša u skladu sa zakonom.

43. Oblasni sud je 19. marta 2009. izrekao presudu kojom je oslobodio prvog podnosioca predstavke i zaključio da su drugi podnosilac predstavke, Grišin i N.G. (protiv kog je obustavljen krivični postupak usled njegove smrti) 11. oktobra 2001. od J.B. zahtevali da plati dug u iznosu od 100.000 ruskih rublji (RUB); kada je J.B. to odbio, Grišin i N.B. su ga pretukli; drugi podnosilac predstavke je pretukao S.K, koji je bio svedok prebijanja J.B; zatim su J.B. odveli do njegove kuće i Grišin mu je oduzeo novac u iznosu od 247.000 RUB.

44. Oblasni sud je konstatovao da se u spisima predmeta nalaze različita mišljenja o drugom podnosiocu predstavke, negativna mišljenja lokalnog organa i okružnog policajca u njegovom mestu prebivališta i pozitivna mišljenja uprave pritvorskog centra u kojem je bio pritvoren do suđenja i uprave zatvora u kojem je služio kaznu na koju je ranije bio osuđen.

45. Oblasni sud je drugog podnosioca predstavke u skladu sa članom 330, st. 2 KZ osudio za „samovoljna nezakonita dela“ uz primenu nasilja i izrekao mu kaznu zatvora u trajanju od dve godine i deset meseci; taj je sud poništio uslovnu kaznu izrečenu 2001. jer je tokom probacionog perioda izvršio novo krivično delo, i, nakon što je dodao poništenu uslovnu kaznu, izrekao mu kaznu zatvora u ukupnom trajanju od četiri godine i pet meseci. Taj sud ga je oslobodio služenja kazne u delu vezanom za osudu zbog povrede člana 330, st. 2 zbog zastarelosti odgovornosti za predmetno krivično delo, i utvrdio da je odslužio ostali deo kazne s obzirom na vreme koje je proveo u pritvoru od 24. aprila 2003. do 22. juna 2004. i od 6. decembra 2005. do 12. marta 2009, tj. ukupno četiri godine, pet meseci i šest dana. Utvrdio je da nije kriv po ostalim tačkama optužnice.

...

C. Uslovi u sudnici

48. Podnosiocima predstavke su tokom pritvora policijski stražari sprovodili od pritvorskog centra do Oblasnog suda u Magadanu. Tokom rasprava su sedeli na klupi koja je sa četiri strane bila ograđena metalnim šipkama 10 mm u prečniku. Ograda je bila 255 cm dugačka, 150 cm široka i 225 cm visoka, sa plafonom od čelične mreže i vratima koja su takođe bila napravljena od metalnih šipki. Razmak između metalnih šipki je bio 19 cm.

49. Pored kaveza u kojem su sedeli pritvorenici su se nalazili naoružani policijski stražari. Uvek su svakog pritvorenika čuvala po dva policijska stražara – ukupno njih osmorica tokom prva dva suđenja i šest policijskih

stražara za podnosioc predstave i trećeg saoptuženog tokom trećeg suđenja.

D. Postupak za naknadu štete

50. Prvi podnosilac predstave je nakon pravosnažnosti oslobađajuće presude pokrenuo postupak protiv države za naknadu štete koju je pretrpeo zbog krivičnog postupka protiv njega.

51. Oblasni sud u Magadanu mu je 23. oktobra 2009. dosudio 18.569 RUB na ime materijalne štete, što je odgovaralo naknadi za nezaposlene koja mu nije isplaćivana jer se nalazio u pritvoru. Vrhovni sud Ruske Federacije je 17. decembra 2009. potvrdio tu presudu Oblasnog suda.

52. Gradski sud u Magadanu je prvom podnosiocu predstave 1. marta 2010. dosudio 50.000 RUB na ime nematerijalne štete koju je pretrpeo zbog krivičnog gonjenja, zabrane da napušta mesto prebivališta i pritvora od 9. oktobra 2002. do trenutka oslobađanja nakon što je porota prvi put presudila da nije kriv 22. juna 2004. i od 6. decembra 2005. do 17. novembra 2006. Podnosilac predstave je izjavio žalbu na presudu, tvrdeći, između ostalog, da iznos koji mu je dosuđen nije ni pravičan ni razuman. Oblasni sud u Magadanu je 30. marta 2010. odbacio žalbu podnosioca predstave i potvrdio presudu Gradskog suda.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Zabrana ponižavajućeg postupanja

53. Shodno relevantnim odredbama Ustava Ruske Federacije:

„1. Država štiti ljudsko dostojanstvo. Ništa ne može predstavljati osnov za odstupanje od njega.

2. Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, nasilju ili drugom surovom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju...“

54. Članom 9 Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije je između ostalog zabranjeno ponižavajuće postupanje prema učesnicima u krivičnom postupku.

B. Metalni kavezi u sudnicama

1. Cirkularni dopis Ministarstva pravde, Vrhovnog suda i Ministarstva unutrašnjih poslova

55. U neobjavljenom cirkularnom dopisu od 3. februara 1993. koji su zajedno izdali Ministarstvo pravde Ruske Federacije (br. 5-63-96), Vrhovni

sud Ruske Federacije (br. 11-nk/7) i Ministarstvo unutrašnjih poslova Ruske Federacije (br. 1/483) su izneti „predlozi za stvaranje propisnih uslova za razmatranje krivičnih predmeta od strane sudova i bezbednost učesnika u postupku i stražara internih jedinica i policijske pratnje tokom vršenja njihovih dužnosti“. Njime je predsednicima sudova opšte nadležnosti naloženo da „pre 1. januara 1994. obezbede postavljanje u svim sudnicama posebnih fiksiranih metalnih barijera za razdvajanje optuženih za krivična dela od sudija i posetilaca koji prisustvuju raspravi“. U njemu je takođe naloženo policajcima koji sprovode zatvorenike da iza tih „barijera“ smeste sve optužene koji se nalaze u pritvoru.

2. *Naloz i Ministarstva unutrašnjih poslova*

(a) **Nalog iz 1996.**

56. Smeštanje optuženih iza metalne „barijere“ u sudnici propisano je Uputstvima o čuvanju i sprovođenju osumnjičenih i optuženih, koja je 26. januara 1996. odobrilo Ministarstvo unutrašnjih poslova Ruske Federacije Nalogom br. 41 (dsp) „samo za internu upotrebu“ uz prethodnu saglasnost Vrhovnog suda Ruske Federacije, Ministarstva pravde i Vrhovnog tužilaštva.

(b) **Nalog iz 2006.**

57. Slična se odredba nalazila u Uputstvima o funkcionisanju privremenih pritvorskih centara i jedinica za čuvanje i sprovođenje osumnjičenih i optuženih koja je Ministarstvo unutrašnjih poslova Ruske Federacije odobrilo 7. marta 2006. nalogom br. 140 (dsp) „samo za internu upotrebu“ uz prethodnu saglasnost Vrhovnog suda Ruske Federacije od 8. februara 2006. godine (br. CD-AG/269) i Vrhovnog tužilaštva Ruske Federacije od 16. februara 2006. godine (br. 16-13-06). Shodno ovim Uputstvima, zabranjeno je sprovođenje osumnjičenih i optuženih u sudnice koje nisu opremljene „zaštitnom barijerom“ (*защитное ограждение, барьер*).

(c) **Razmatranje ovih naloga od strane Vrhovnog suda**

58. Gospodin Š. je pred Vrhovnim sudom Ruske Federacije osporavao Nalog br. 41 tvrdeći da je odredbom o držanju optuženih iza metalne „barijere“ tokom suđenja u suprotnosti sa domaćim pravom i Konvencijom jer je oboma zabranjeno ponižavajuće postupanje i zajemčeno pravo na pravično suđenje. Žalio se na to da je tokom suđenja zaista bio držan u metalnom kavezu usled čega nije bio u mogućnosti da komunicira sa svojim advokatom.

59. Sudija pojedinac Vrhovnog suda je u odluci od 19. oktobra 2004. konstatovao da se sporna odredba odnosi na lica čiji je pritvor određen sudskim rešenjem u skladu sa zahtevima Zakonika o krivičnom postupku; i

da je dužnost policije da ih čuva i prebacuje od pritvorske jedinice u kojoj se nalaze do sudnice (član 10, st. 16 Zakona o policiji). Sud je ponovio da pritvor treba da bude u skladu sa načelima zakonitosti, pravičnosti, pretpostavke nevinosti, jednakosti pred zakonom, humanosti i poštovanja ljudskog dostojanstva, kao i u skladu sa Ustavom, načelima i normama međunarodnog prava i međunarodnim sporazumima Ruske Federacije; pored toga, pritvor ne može biti praćen mučenjem ili drugim postupcima koji imaju za cilj izazivanje fizičke ili moralne patnje (savezni Zakon o pritvoru osumnjičenih i optuženih). S obzirom na navedeno, Vrhovni sud je uveren da se ne može smatrati da se odredbom naloga o držanju optuženih iza metalne „barijere“ napada ljudska čast ili dostojanstvo ili krši pravo na pravično suđenje.

60. Š. se žalio na odluku Vrhovnog suda, tvrdeći, između ostalog, da nije obrazložena. Tročlano veće Žalbenog odeljenja Vrhovnog suda je 23. decembra 2004. odbacilo njegovu žalbu i u potpunosti potvrdilo zaključak usvojen u prvom stepenu. Konstatovalo je da u osporavanom nalogu nisu propisane karakteristike metalne „barijere“.

61. Vrhovni sud Ruske Federacije je odbacio predstavke kojima je osporavana zakonitost oba naloga (onog iz 1996. i onog iz 2006, vidi stavove 56 i 57 gore u tekstu) zato što nisu zvanično objavljeni i naveo je da ti nalozi ne treba da se objavljuju jer sadrže poverljive podatke i da su zavedeni kod Ministarstva pravde (odluka u vezi sa nalogom br. 41 usvojena 2. decembra 2002, koju je Žalbeno odeljenje Vrhovnog suda potvrdilo 24. aprila 2003. i odluka u vezi sa nalogom br. 140 usvojena 7. decembra 2011).

3. Propisi o izgradnji

(a) Pravilnici na snazi u vreme suđenja podnosiocima predstavke

62. Kancelarija za upravljanje sudovima pri Vrhovnom sudu Ruske Federacije je 2. decembra 1999. Nalogom br. 154 odobrila Pravilnik o uređenju i izgradnji sudnica za sudove opšte nadležnosti (SP 31-104-2000). Taj je Pravilnik dodatno 1. avgusta 2000. odobrio Savezni državni odbor za izgradnju, stanovanje i komunalne usluge. Pripremila ga je grupa stručnjaka, uključujući predsednika Vrhovnog suda Ruske Federacije, generalnog direktora Kancelarije za upravljanje sudovima pri Vrhovnom sudu Ruske Federacije i članove Saveta sudija Ruske Federacije. Autori Pravilnika su uzeli u obzir predloge iz zajedničkog cirkularnog dopisa Ministarstva pravde, Vrhovnog suda i Ministarstva unutrašnjih poslova od 3. februara 1993. godine (vidi stav 55 gore u tekstu).

63. Pravilnikom se predviđa poseban deo za optužene u sudnicama u kojima se održavaju suđenja za krivična dela, koja je sa četiri strane ograđena metalnom ogradnom rešetkom (*металлическая заградительная решетка*) od metalnih šipki minimalnog prečnika od 14 mm, koja je visoka

najmanje 220 cm i ima čelični žičani plafon ili se proteže do plafona sudnice i ima vrata (stavovi 5.4, 5.9 i 8.3 Pravilnika)..

64. Bezbednosne mere predviđene Pravilnikom su obuhvatale i prolaz optuženih od ćelija u sudu do sudnice kroz zasebne hodnike i stepeništa i poseban ulaz u sudnicu. Moralo se predvideti postavljanje detektora metala na javnim ulazima u sud i sudnicu u kojoj se održavaju suđenja za krivična dela. Pravilnikom je bilo propisano i postavljanje metalnih šipki na prozore sudnice (stavovi 5.11, 5.35, 8.1 i 8.2 Pravilnika).

(b) Novi Pravilnik

65. Uređenje i raspored sudnica za sudove opšte nadležnosti su od 1. jula 2013. propisani Pravilnikom koji je sačinila grupa stručnjaka Kancelarije za upravljanje sudovima pri Vrhovnom sudu Ruske Federacije i arhitektonskih i građevinskih firmi a koji je 25. decembra 2012. odobrila Savezna agencija za izgradnju, stanovanje i komunalne usluge.

66. Novi Pravilnik predviđa dve vrste „zaštitnih kabina“ (*защитные кабины*) u sudnicama za pritvorenike, konkretno „zaštitnu kabinu“ od metalnih šipki identičnih karakteristika kao one propisane starim Pravilnikom (vidi stav 63 gore u tekstu) i „providnu izolacionu zaštitnu kabinu“ od čeličnog okvira i neprobojnih staklenih zidova. Na obema kabinama treba da postoje vrata koja je moguće zaključati sa spoljne strane.

C. Pritvor

67. Shodno opštoj odredbi člana 108 Zakonika o krivičnom postupku Ruske Federacije, sud može odrediti pritvor lica osumnjičenih ili optuženih za krivično delo za koje je zaprećena kazna od više od dve godine zatvora (tri godine zatvora od decembra 2012), pod uslovom da se ne može primeniti blaža preventivna mera, kao što je, na primer, zabrana napuštanja mesta prebivališta, lična garancija ili jemstvo. Lica osumnjičena za krivično delo za koje je zaprećena niža kazna zatvora takođe mogu biti zadržana u pritvoru u izuzetnim okolnostima, konkretno, ako nemaju stalno mesto prebivališta, ako nije utvrđen njihov identitet ili ako su prekršili ranije izrečenu preventivnu meru ili bili u bekstvu.

68. Sud je bio dužan da razmotri postojanje dovoljnih osnova za uverenje da će optuženi pokušati da pobjegne, učini drugo krivično delo ili ometa postupak (*ibid*, član 97). Takođe je morao da uzme u obzir i ostale okolnosti, kao što je ozbiljnost optužbe, ličnost optuženog, njegova starost, zdravstveno stanje, porodično stanje i zanimanje (*ibid*, član 99).

69. Lica osumnjičena ili optužena za neka nenasilna krivična dela protiv imovine i u sferi privredne delatnosti više ne mogu biti pritvorena otkad su usvojene izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku između decembra 2009. i novembra 2012.

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI MATERIJALI I PRAKSA

A. Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija

70. Komitet za ljudska prava je na sastanku 20. marta 2014. nakon razmatranja predstavke br. 1405/2005 koju je Mihail Pustovoit podneo protiv Ukrajine usvojio Mišljenje da je držanje Pustovoita sa rukama lisicama vezanim na leđima u metalnom kavezu tokom javnog suđenja predstavljalo povredu člana 7 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim slobodama zbog ponižavajućeg postupanja kojem je time bio podvrgnut, kao i povredu tog člana zajedno sa članom 14, st. 1 Pakta zbog ponižavajućeg postupanja koje je uticalo na pravičnost suđenja (stavovi 9.3 i 10 Mišljenja).

B. Standardna minimalna pravila za postupanje prema zatvorenicima Ujedinjenih nacija

71. Standardna minimalna pravila za postupanje prema zatvorenicima, usvojena na prvom Kongresu Ujedinjenih nacija za prevenciju kriminaliteta i postupanje prema prestupnicima 1955, a koje je Ekonomski i socijalni savet odobrio svojim rezolucijama br. 663 C (XXIV) od 31. jula 1957. i br. 2076 (LXII) od 13. maja 1977, obuhvataju sledeće vodeće načelo u pogledu sredstava sputavanja:

„33. Sredstva sputavanja, kao što su lisice, lanci, okovi i ludačka košulja, ne smeju nikada da se koriste kao kazna. Pored toga, lanci i okovi ne smeju da se koriste za sputavanje. Druga sredstva sputavanja smeju da se koriste samo u sledećim okolnostima:

(a) kao mera predostrožnosti od bekstva prilikom sprovođenja pod uslovom da se skinu kad se zatvorenik izvede pred sudski ili upravni organ;

...“

C. Međunarodni krivični sudovi

72. Shodno Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (pravilu 83) i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (pravilu 83), sredstva sputavanja, kao što su lisice, mogu se koristiti samo kao mera predostrožnosti od bekstva prilikom sprovođenja ili iz bezbednosnih razloga; međutim, sredstva sputavanja moraju da se skinu kada se optuženi izvede pred sud.

73. Shodno članu 63 Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda:

„1. Optuženi mora prisustvovati suđenju.

2. Raspravno veće može odlučiti da udalji prisutnog optuženog koji nastavlja da remeti, i da mu omogući da izvan sudnice prati suđenje i po potrebi kontaktira s pravnim zastupnikom primenom komunikacionih tehnologija. Takve se mere primenjuju samo u izuzetnim okolnostima nakon što su se druge razumne alternative pokazale neprikladnim i samo onoliko dugo koliko je to neophodno.“

D. *Amnesty International*

74. U Priručniku o pravičnom suđenju organizacije *Amnesty International* se navodi:

„15.3 Postupci koji utiču na pretpostavku nevinosti

...

Potrebno je posvetiti posebnu pažnju da se optuženima tokom suđenja ne pridaju nikakvi atributi krivice koji bi mogli da utiču na pretpostavku njihove nevinosti. Ti atributi bi mogli obuhvatati držanje optuženog u ćeliji unutar sudnice. ...“

E. Korišćenje „metalnog kaveza“ u sudnicama u državama članicama Saveta Evrope

75. U nekim državama članicama Saveta Evrope, kao što su Azerbejdžan, Gruzija, Jermenija, Moldavija i Ukrajina se „metalni kavez“ koristio kao uobičajena bezbednosna mera u pogledu pritvorenih osumnjičenih i optuženih koji se pojavljuju pred sudom. Gruzija i Jermenija su napustile tu praksu (vidi st. 118 presude u predmetu *Ashot Harutjunjan protiv Jermenije* [*Ashot Harutyunyan v. Armenia*] predstavka br. 34334/04, usvojene 15. juna 2010, i Rezoluciju CM/ResDH(2011)105 Komiteta ministara Saveta Evrope). Moldavija i Ukrajina su na putu da to učine (vidi, u pogledu Ukrajine, Prelazne odredbe Zakonika o krivičnom postupku Ukrajine iz 2012, godine, konkretno stav 21 Odeljka XI, u kojem se Kabinetu ministara nalaže da podnesu parlamentu predloge da obezbedi sredstva za zamenu „kaveza od metalnih rešetki“ u sudnicama „pregradama od stakla ili organskog stakla“). Mada su „metalni kavez“ u nekim sudovima u Azerbejdžanu zamenjeni „staklenim barijerama“ (vidi, na primer Odeljak 3 „Novosti u sektoru pravosuđa“ Izveštaja o praćenju suđenja o Azerbejdžanu Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju iz 2011), nastavak njihovog korišćenja je predviđen Uputstvom Ministarstva pravde Azerbejdžana od 29. decembra 2012. o postupcima za sprovođenje uhapšenih i osuđenih lica i Uputstvom Ministarstva unutrašnjih poslova Azerbejdžana od 14. januara 2013. o postupcima čuvanja i sprovođenja lica koja se nalaze u privremenim pritvorskim jedinicama od strane policije.

76. Neke druge države članice koriste „kaveze“ iz bezbednosnih razloga u određenim okolnostima ili u određenim sudovima. Na primer, optuženi u Sudu za teške zločine u Albaniji može biti smešten na optuženičkoj klupi

ograđenoj metalnim šipkama. U Srbiji postoji jedna sudnica – u Okružnom (centralnom) zatvoru u Beogradu – koja služi kao pomoćna sudnica Višeg suda u Beogradu, u kojem je optuženička klupa ograđena metalnim šipkama i neprobojnim staklom. Neki sudovi u Francuskoj imaju staklene ograde oko optuženičkih klupa koje su u retkim slučajevima pojačane čeličnim kablovima i na koje se optuženi smeštaju na osnovu odluke predsedavajućeg sudije tog suda. Ova se praksa sve manje koristi u Letoniji iako manji broj sudova i dalje ima metalne kaveze. U Italiji se više ne koriste metalni kavezi postavljeni tokom osamdesetih godina 20. veka za suđenja navodnim pripadnicima mafijaških ili terorističkih grupa.

PRAVO

...

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

84. Podnosioci predstave su se žalili na to što su tokom suđenja bili zatočeni u metalnom kavezu u sudnici. Tvrdili su da takvo zatočenje predstavlja ponižavajuće postupanje zabranjeno članom 3 Konvencije, po kojem:

„Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

...

B. Podnesci koje su strane u postupku podnele Velikom veću

1. Država

88. Država je tvrdila da je u Sovjetskom Savezu optuženička klupa na kojoj su sedeli optuženi za krivična dela u sudnici ličila na podijum. Metalna „mreža“ je prvi put upotrebljena 1992. tokom suđenja notornom serijskom ubici A. Čikatilu, kako bi se optuženi zaštitio od srodnika njegovih brojnih žrtava.

89. „Metalne barijere“ su uvedene u sudnice u Rusiji 1994. godine, u skladu sa zajedničkim cirkularnim dopisom koji su 3. februara 1993. izdali Ministarstvo pravde Ruske Federacije, Vrhovni sud Ruske Federacije i Ministarstvo unutrašnjih poslova Ruske Federacije (vidi stav 55 gore u tekstu) u odgovor na talas zločina koji je usledio nakon raspada Sovjetskog Saveza i u vreme reorganizacije državnog sistema. Ta je mera uvedena u cilju sprečavanja bekstva optuženih u krivičnom postupku ili njihovih napada na čuvare koje su ih sprovodili, sudije, svedoke i žrtve, nakon većeg

broja takvih incidenata, kao i radi bezbednosti pripadnika javnosti u sudnicama.

90. Prema zvaničnoj statistici Ministarstva unutrašnjih poslova Ruske Federacije, Ministarstva pravde Ruske Federacije i Statističkog odbora ZND (Zajednice Nezavisnih Država), stopa kriminala u Rusiji i ZND je 1992. bila za 27% odnosno za 24% viša u odnosu na prethodnu godinu. U istom periodu je u Rusiji broj teških zločina koje su izvršile grupe porastao za 30% a broj razbojništava za 66%. Ukupan broj pravosnažno osuđenih lica je 1994. porastao za 16,7% u odnosu na prethodnu godinu, na ukupno 924.574.

91. Država je tvrdila da je, uprkos poboljšanju situacije od tada, upotreba „zaštitnih barijera“ i dalje opravdana radi sprečavanja bekstva, kako bi sudije i tužiocima mogli da se usredsrede na svoje osnovne dužnosti, da bi se žrtve, svedoci i drugi učesnici u postupku osećali bezbednije i radi zaštite optuženih od besa njihovih žrtava. Pored toga, kretanje optuženih nije ograničeno okovima na gležnjevima i člancima i mogu da zauzimaju udobnije položaje. Država je navela da je sprečavanje svakog pokušaja bekstva pritvorenog optuženog bezbednije od njegovog hapšenja nakon bekstva. Tvrdila je da ne postoje međunarodni instrumenti kojima se zabranjuje smeštanje pritvorenih optuženih iza „zaštitnih barijera“ u sudnicama ili koji propisuju uslove za korišćenje takvih barijera.

92. Prema statističkom materijalu Ministarstva unutrašnjih poslova Ruske Federacije, ukupan broj bekstava iz sudnica u Rusiji je od 2009. do 2013. bio 0, 4, 5, 2 odnosno 3 na godišnjem nivou; ukupan broj napada pritvorenih osumnjičenih i optuženih na službena lica u sudnicama je bio 1, 1, 7, 0 odnosno 7 na godišnjem nivou; dok je ukupan broj incidenata samopovređivanja pritvorenih lica u sudnicama bio 4, 14, 20, 16 odnosno 18 na godišnjem nivou. Država je tvrdila da bi ove cifre bile više da pritvoreni osumnjičeni i optuženi nisu bili držani iza „zaštitnih barijera“.

93. Država je tvrdila da se svi pritvoreni osumnjičeni i optuženi drže iza „zaštitne barijere“. Međutim, postupak određivanja i produžavanja pritvora predstavlja garantiju od proizvoljnosti i neselektivne primene ove bezbednosne mere. Pozvala se na domaći pravni okvir kojim se uređuje pritvor a po kojem pritvor treba da predstavlja izuzetnu preventivnu meru koja se određuje nakon što sudski organ oceni pojedinačne okolnosti koje ukazuju na postojanje opasnosti da će lice pobeći, ponovo izvršiti krivično delo ili ometati sprovođenje pravde i to samo u odnosu na lica osumnjičena ili optužena za izvršenje najtežih krivičnih dela i lica koja predstavljaju značajnu opasnost po društvo (vidi stavove 67-69 gore u tekstu).

94. Prema godišnjim statističkim podacima Kancelarije za upravljanje sudovima Vrhovnog suda Ruske Federacije, procenat pritvorenih optuženih kojima se sudi u prvom stepenu (izuzimajući vojne sudove) je od 2007. opao sa 17,7% ili 241.111 lica na 12,8% ili 134.937 lica 2012. godine.

95. Država je tvrdila da su podnosioci predstavke u ovom predmetu držani u kavezu u sudnici u interesu javne bezbednosti i strogo u skladu sa domaćim zakonodavstvom. Nema dokaza da su bili lošeg zdravstvenog stanja ili da im je tokom rasprava bila neophodna stalna lekarska pomoć. Podnosioci predstavke nisu bile poznate javne ličnosti čije bi pojavljivanje iza „zaštitne barijere“ u sudnici ozbiljno uticalo na njihov ugled. Njihovo suđenje nije izazivalo veliku pažnju javnosti i osim određenih izveštaja lokalnih medija, nije bilo dokaza da su mediji o njemu naširoko izveštavali ili da mu je prisustvovala opšta javnost. Država je izrazila sumnju u pogledu prisustva srodnika ili poznanika podnosilaca predstavke i na jednoj raspravi, naročito s obzirom na to da se suđenje održavalo u Magadanu a podnosioci predstavke dolaze iz Sinjedorja, koje je udaljeno 500 km a odakle nema redovnog javnog saobraćaja.

96. Država je tvrdila je Veće očigledno potcenilo prethodne osuđujuće presude podnosilaca predstavke (...) Oni su ranije izvršili nasilna krivična dela u organizovanim grupama, a, po mišljenju Države, ta je činjenica sama po sebi dovoljna da potvrdi sklonost podnosilaca predstavke ka nasilju i postojanje stvarne opasnosti po bezbednost. Pored osude za krađu prvog podnosioca predstavke, Država se pozvala i na njegovu osudu za pokušaj silovanja maloletne osobe 1990, razbojništvo 2001. i osudu Oblasnog suda u Magadanu 2011. za pripadništvo velikoj organizovanoj kriminalnoj grupi koja je vršila krivična dela od 1990. Obojica podnosilaca predstavke su takođe dobili negativna mišljenja od šefa lokalnog organa i okružnog policajca u svojim mestima prebivališta, koji su ih opisali kao pojedince koje vode anti-društveni način života koji se ogleda u zloupotrebi alkohola, nezaposlenosti, vezama sa prethodno osuđivanim licima i ponašanju kojim ukazuju nepoštovanje prema drugima. Pored toga, podnosioci predstavke su bili optuženi za nasilna krivična dela.

97. Država je zatim tvrdila da je pominjanje straha svedoka u nalogima za pritvor bilo potkrepljeno velikim brojem dokaza, konkretno izjavama svedoka datim tokom prethodne istrage 2002-2003. i drugog suđenja 2005-2006. Po mišljenju Države, svedoci i žrtve su se plašili sva četiri optužena kojima se sudilo jer su bili postupali u organizovanoj grupi.

98. Država je ukazala na to da su podnosioci predstavke slobodno i aktivno učestvovali u postupcima bez ikakvog znaka straha ili stida.

99. Država je na osnovu navedenih elemenata povukla razliku između ovog predmeta i onih u kojima je Sud utvrdio povredu člana 3 zbog upotrebe metalnih kaveza (pozvala se na presude u predmetima *Sarban protiv Moldavije*, predstavka br. 3456/05, presuda usvojena 4. oktobra 2005; *Ramišvili i Kohreidze protiv Gruzije* [*Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia*], predstavka br. 1704/06, presuda usvojena 27. januara 2009; *Ašot Haratjunjan protiv Jermenije*, predstavka br. 34334/04, presuda usvojena 15. juna 2010; *Hodorkovski protiv Rusije* [*Khodorkovskiy v. Russia*], predstavka br. 5829/04, presuda usvojena 31. maja 2011; i u predmetu

Piruzjan protiv Jermenije [*Piruzyan v. Armenia*], predstavka br. 33376/07, presuda usvojena 26. juna 2012), a povukla je i paralele sa predmetom u kojem Sud nije utvrdio nikakvu povredu zbog upotrebe kaveza, konkretno sa predmetom *Titarenko protiv Ukrajine*, predstavka br. 31720/02, st. 58-64, presuda usvojena 20. septembra 2012.

100. Država je zaključila da je držanje podnosioca predstavke iza „zaštitne barijere“ bilo opravdano iz bezbednosnih razloga. Takvo postupanje očigledno nije bilo dostiglo minimalni prag surovosti neophodan da bi predstavljalo povredu člana 3 a efekti takvog postupanja na podnosiocima predstavke nisu bili veći od neizbežnog elementa patnje ili poniženja vezanog za opravdanu primenu zakonitih bezbednosnih mera.

101. Država je napomenula da novi Pravilnik o uređenju sudnica, koji je na snazi od 1. jula 2013, pored postojećih „metalnih rešetkastih barijera“ predviđa i neprobojne „staklene kabine“ (vidi stav 66 gore u tekstu). Zamena „metalnih rešetkastih barijera“ „staklenim kabinama“ nije obavezna i nisu utvrđeni nikakvi rokovi u kojima tu zamenu treba sprovesti. Sudovi su istovremeno sami inicirali zamenu „metalnih rešetkastih barijera“ „staklenim kabinama“ a taj proces je otpočeo 2004. Država je tvrdila da sudovi nisu sprečeni da utvrde konkretnije uslove konstrukcije „zaštitnih kabina“.

102. Država je tvrdila da korišćenje „zaštitne barijere“, koja je predstavljala uobičajenu meru uvedenu pre oko dvadeset godina i koja se primenjivala u odnosu na sve optužene kojima je bio određen pritvor, u slučaju podnosioca predstavke nije moglo da utiče na porotu na njihovom suđenju ili naruši pretpostavku nevinosti. Pored toga, predsedavajući sudija je obratio porotnicima pažnju na činjenicu da pritvor podnosioca predstavke ne predstavlja dokaz da su krivi. Pored toga, prvi podnosilac predstavke je oslobođen svih optužbi a drugi podnosilac predstavke većine optužbi protiv njega.

2. Podnosioci predstavke

103. Podnosioci predstavke su tvrdili da je držanje pritvorenih osumnjičenih i optuženih u metalnom kavezu u sudnici predstavljalo neselektivnu praksu koja se primenjivala bez obzira na pojedinačne okolnosti ili prirodu dela za koja su bili optuženi, bio u pitanju privredni kriminal, ubistvo, krađa ili lakše krivično delo o kojima se odlučuje u postupku pred sudovima opšte nadležnosti ili mirovnim sudijama i bez obzira na raniju osuđivanost lica.

104. Ova je praksa po tvrdnjama podnosioca predstavke nezakonita. Objasnili su da nalozi Ministarstva unutrašnjih poslova, kojima je predviđeno korišćenje kaveza u sudnici (vidi stavove 56-57 gore u tekstu) nikada nisu objavljeni. Shodno članu 15 Ustava Ruske Federacije, kojim je zabranjena primena ijednog normativnog instrumenta koji zadire u ljudska prava i slobode osim ako je objavljen, Država nije trebalo da primenjuje ove

naloge ili da se na njih poziva pred Sudom. Pravilnici o izgradnji iz 2000. i 2013. (vidi stavove 62-66 gore u tekstu) ne predstavljaju zakone koje je usvojio zakonodavni organ i stoga ne mogu da nameću ograničenja na ostvarivanje ljudskih prava. Ustav i Zakonik o krivičnom postupku predstavljaju relevantno domaće pravo za ocenu zakonitosti upotrebe kaveza tokom sudskog postupka. Ni u jednom od njih se ne predviđa mogućnost držanja lica u kavezu u sudnici.

105. Podnosioci predstavke su naglasili da ljudsko dostojanstvo predstavlja apsolutnu vrednost koja se ne sme narušavati iz bilo kog razloga i koju država treba da štiti bez obzira na poreklo neke osobe, njegovu osuđivanost za krivična dela ili bilo koju drugu karakteristiku. Stoga je, po njihovom mišljenju, Država pogrešno tvrdila da držanje podnosilaca predstavke u kavezu nije predstavljalo ponižavajuće postupanje jer oni nisu javne ili poznate ličnosti a njihovo suđenje nije izazvalo značajnu pažnju javnosti ili veliki broj medijskih izveštaja.

106. Podnosioci predstavke su zatim tvrdili da je Država takođe pogrešila kad je tvrdila da ne postoje međunarodni instrumenti kojima se zabranjuje smeštanje optuženih u kaveze. Takva je zabrana propisana Opštim komentarom br. 32 o članu 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima Komiteta za ljudska prava UN, koji je objavljen 23. avgusta 2007.

107. Zatočenje podnosilaca predstavke u kavezu, kao da su opasni kriminalci koji su već proglašeni krivim, služilo je kao sredstvo za nezakonit uticaj na porotu, suprotno pravilima kojima se uređuje suđenje pred porotom, po kojima je zabranjena svaka radnja koja može narušiti pretpostavku nevinosti i, naročito, sve tvrdnje koje bi mogle kod porotnika stvoriti predrasude prema optuženima, pominjanjem, na primer, raniju osuđivanost optuženih ili činjenice da su hronični alkoholičari ili narkomani, osim ako su ti podaci neophodni za utvrđivanje elemenata dela za koja su optuženi. Suđenje podnosiocima predstavke s obzirom na navedeno nije moglo biti pravično i tokom njega nije poštovano načelo pretpostavke nevinosti. Oni nikada nisu priznali krivicu i bilo je neophodno prevazići predrasude porote kako bi dokazali svoju nevinost. Podnosioci predstavke, koji su držani u kavezu pred svojim sudijama koji je trebalo da odluče o njihovoj sudbini, su osećali bespomoćnost, inferiornost i teskobu tokom celog suđenja. Tako surovo postupanje je uticalo na njihovu sposobnost koncentracije i psihičku budnost tokom postupka koji se ticao tako značajnog pitanja za njih kao što je njihova sloboda.

108. Podnosioci predstavke su kao „majmuni u zoološkom vrtu“ bili izloženi u kavezu pred opštom javnošću, uključujući potencijalne porotnike i svedoke iz istog naselja, kao i članove porodice i poznanike podnosilaca predstavke koji su prisustvovali raspravama. Suprotno tvrdnjama Države, postojala je redovna autobuska linija između naselja podnosilaca predstavke

i Magadana, gde se suđenje održavalo. Lokalna televizija je izveštavala o suđenju podnosiocima predstavke od 2002. do 2004.

109. U pogledu tvrdnje Države da je optužba za nasilna krivična dela opravdavala držanje podnosioca predstavke u kavezu, tri oslobađajuće presude prvog podnosioca predstavke su predstavljale potvrdu da su optužbe protiv njega neosnovane. Drugi podnosilac predstavke je oslobođen skoro svih optužbi, uključujući za formiranje naoružane grupe radi napada na građane ili organizacije i razbojništvo. U svakom slučaju, to nije mogao biti relevantni argument s obzirom na načelo pretpostavke nevinosti.

110. U pogledu ranije osuđivanosti podnosioca predstavke, sud je presudom od 15. juna 2001, kojom je prvom podnosiocu predstavke izrekao uslovnu kaznu te ga nije lišio slobode, priznao da on ne predstavlja opasnost po društvo. Nije jasno kako je osuđujuća presuda prvog podnosioca predstavke izrečena iz 2011. mogla da opravda njegovo držanje u kavezu nekoliko godina ranije.

111. U pogledu straha svedoka koji je Država pomenula, osnovi za taj navodni strah i okolnosti u kojima je Država uzela te izjave nikada nisu bili podvrgnuti bilo kakvom razmatranju. Pored toga, pre no što je ponovo uhapšen 6. decembra 2005, Sljadnjev je bio na slobodi jednu godinu i pet meseci otkad je oslobođen 22. juna 2004. Ništa se tokom tog perioda nije desilo što bi opravdalo takav strah, tj. ništa što bi ukazivalo na to da je on pretio žrtvama ili svedocima ili izvršio neko drugo nezakonito delo protiv njih. Oblasni sud u Magadanu je 8. februara 2005. izrekao podnosiocima predstavke preventivnu meru zabrane napuštanja mesta prebivališta, a to ograničenje je bilo na snazi deset meseci. Sud i tužilaštvo, koje se nije žalilo na tu odluku, nisu smatrali da podnosioci predstavke predstavljaju opasnost po društvo. Nije bilo osnova za zamenu te preventivne mere pritvorom 6. decembra 2005. Sljadnjev je bio pritvoren po istom osnovu kao saoptuženi u postupku, Grišin. Nalaz Suda da je u predmetu po predstavi Grišina prekršen član 5, st. 3 a naročito njegov nalaz o nepostojanju osnova za strah svedoka primenjivi su i na ovaj predmet (vidi st. 147-156 presude u predmetu *Mihail Grišin protiv Rusije* [*Mikhail Grishin v. Russia*], predstavka br. 14807/08, usvojene 24. jula 2012). Sledeći logiku Države, ako za pritvor nisu postojali „relevantni i dovoljni razlozi“, usled čega se on nije mogao smatrati zakonitim, onda se ni držanje u kavezu nije moglo smatrati zakonitim. Ništa nije ukazivalo na neprilično ponašanje podnosioca predstavke tokom suđenja o kojem je reč.

112. Podnosioci predstavke su zaključili da Država nije podnela dokaze da je zaista postojala opasnost po bezbednost na koju se pozivala i da su podnosioci predstavke mogli da pobegnu ili pribegnu nasilju. Nije postojao ozbiljan osnov za strah od njihovog nezakonitog ponašanja u sudnici. Njihovo držanje u metalnom kavezu tokom rasprava pred Oblasnim sudom u Magadanu stoga nije bilo opravdano bezbednosnim razlozima i predstavljalo je ponižavajuće postupanje suprotno članu 3. Takvo

postupanje, koje se može uporediti sa postupanjem prema divljim životinjama koje se drže u metalnim kavezima u cirkusu ili zoološkom vrtu, je zastrašilo podnosioc predstavnke i ponizilo ih u sopstvenim očima i očima javnosti i izazvalo je kod njih osećanja straha, teskobe i inferiornosti; njime je takođe narušeno načelo pretpostavke nevinosti. Nedavno pokrenut proces zamene metalnih kaveza u sudnicama staklenim kabinama sam po sebi ukazuje na to da Rusija priznaje da korišćenje metalnih kaveza predstavlja kršenje ljudskih prava.

C. Ocena Suda

1. Relevantna načela

113. Kao što Sud stalno navodi, član 3 Konvencije jemči jedno od najosnovnijih vrednosti demokratskog društva. Njime se apsolutno zabranjuju mučenje ili nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (vidi, među mnogim drugim presudama, st. 119 presude Velikog veća u predmetu *Labita protiv Italije*, predstavka br. 26772/95, ECHR 2000-IV).

114. Zlostavljanje mora dostići minimalni nivo surovosti da bi potpadalo pod dejstvo člana 3. Ocena ovog minimuma je relativna; ona zavisi od svih okolnosti predmeta, kao što su trajanje postupanja, njegove fizičke i psihičke posledice, a u nekim slučajevima i od pola, starosti i zdravstvenog stanja žrtve (vidi, na primer, st. 67 presude Velikog veća u predmetu *Džaloh protiv Nemačke [Jalloh v. Germany]*, predstavka br. 54810/00, ECHR 2006-IX). Premda je pitanje da li je cilj postupanja bio da ponizi ili omalovaži žrtvu faktor koji treba uzeti u obzir, mogućnost da će Sud utvrditi povredu člana 3 ne može se neizostavno isključiti usled nepostojanja tog cilja (vidi, među ostalim presudama, st. 71 presude Velikog veća u predmetu *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, predstavka br. 24888/94, 1999-IX).

115. Smatra se da je postupanje „ponižavajuće“ u smislu člana 3 kada se njime pojedinac omalovažava ili ponižava, pri čemu se ispoljava nepoštovanje ili narušava njegovo ljudsko dostojanstvo ili kada to postupanje izaziva osećanja straha, teskobe ili inferiornosti koja mogu slomiti moralni ili fizički otpor pojedinca (vidi presude Velikog veća u predmetima *M.S.S. protiv Belgije i Grčke*, predstavka br. 30696/09, st. 220, ECHR 2011, i *El-Masri protiv Biše Jugoslovenske Republike Makedonije*, predstavka br. 39630/09, st. 202, ECHR 2012). Javni karakter postupanja može predstavljati relevantan ili otežavajući faktor prilikom ocene da li je ono bilo „ponižavajuće“ u smislu člana 3 (vidi, između ostalog, st. 32 presude u predmetu *Tajrer protiv Ujedinjenog Kraljevstva [Tyrer v. the United Kingdom]*, usvojene 25. aprila 1978, Serija A br. 26; st. 37 presude u predmetu *Erdogan Jaguz protiv Turske [Erdoğan Yağız v. Turkey]*,

predstavka br. 27473/02, usvojene 6. marta 2007; i st. 64 presude u predmetu *Kumer protiv Republike Češke* [*Kummer v. the Czech Republic*], predstavka br. 32133/11, usvojene 25. jula 2013).

116. Da bi neko ponašanje bilo „ponižavajuće“, patnja ili poniženje koje izaziva u svakom slučaju mora prevazilaziti neizbežni element patnje ili poniženja vezanog za dati oblik zakonitog postupanja (vidi st. 71 gore navedene presude u predmetu *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*). Mere lišenja slobode često mogu sadržati takav element. Ipak, ne može se reći da sam pritvor predstavlja povredu člana 3. Ipak, država shodno ovoj odredbi mora obezbediti da je neko pritvoren u uslovima koji su kompatibilni sa poštovanjem njegovog ljudskog dostojanstva i da on načinom i postupkom primene te mere nije podvrgnut bolu ili mukama čiji intenzitet prevazilazi neizbežni nivo patnje koji pritvor sa sobom nosi (vidi st. 92-94 presude Velikog veća u predmetu *Kudla protiv Poljske*, predstavka br. 30210/96, ECHR 2000-XI).

117. U pogledu mera sputavanja, kao što je vezivanje liscama, one obično ne predstavljaju povredu člana 3 Konvencije ako su primenjene u vezi sa zakonitim hapšenjem ili pritvorom i ne podrazumevaju primenu sile ili izlaganje javnosti koje prevazilazi ono što se razumno može smatrati neophodnim u datim okolnostima. U tom je pogledu, na primer, važno razmotriti ima li razloga za uverenje da bi lice o kom je reč pokušalo da se opire hapšenju ili pobegne ili nanese neku povredu ili štetu ili sakrije dokaze (vidi st. 56 presude u predmetu *Raninen protiv Finske*, usvojene 16. decembra 1997, *Izveštaji o presudama i odlukama* [*Reports of Judgments and Decisions*] 1997-VIII; st. 182 presude Velikog veća u predmetu *Odžalan protiv Turske* [*Öcalan v. Turkey*], predstavka br. 46221/99, ECHR 2005-IV; i st. 101, 102, 105 i 108 presude u predmetu *Gorodničev protiv Rusije* [*Gorodnitchev v. Russia*], predstavka br. 52058/99, usvojene 24. maja; vidi takođe stavove 73-75 presude u predmetu *Miroslav Garlicki protiv Poljske* [*Miroslaw Garlicki v. Poland*], predstavka br. 36921/07, usvojene 14. juna 2011).

118. Poštovanje ljudskog dostojanstva deo je same suštine Konvencije (vidi st. 65 presude u predmetu *Priti protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Pretty v. the United Kingdom*], predstavka br. 2346/02, ECHR 2002-III). Cilj i svrha Konvencije kao instrumenta za zaštitu pojedinačnih ljudskih bića iziskuju da se tumačenjem i primenom njenih odredaba obezbedi praktičnost i delotvornost njenih garantija. Svako tumačenje zajemčenih prava i sloboda mora da bude u skladu sa opštim duhom Konvencije, kao instrumenta namenjenog čuvanju i unapređenju ideala i vrednosti demokratskog društva (vidi st. 87 presude u predmetu *Sering protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Soering v. the United Kingdom*], usvojene 7. jula 1987. godine, Serija A, br. 161).

2. *Pristup Suda u ranijim sličnim predmetima*

119. Sud je tokom poslednjih nekoliko godina razmatrao nekoliko predmeta vezanih za korišćenje metalnih kaveza u sudnici s tačke gledišta člana 3. Sud je smatrao da je to postupanje bilo „strogo“ i „ponižavajuće“ (vidi st. 102 u navedenoj presudi *Ramišvili i Kohreidze*; st. 128-129 u navedenoj presudi *Ašot Harutjunjan*; i st. 73-74 u navedenoj presudi *Piruzjan*). Ocenjivao je da li bi takvo postupanje moglo biti opravdano iz bezbednosnih razloga u okolnostima konkretnog slučaja, kao što je ličnost podnosioca predstavke (vidi st. 101 presude u navedenom predmetu *Ramišvili i Kohreidze*), karakter dela za koje je optužen premda nije smatrao da ovaj faktor sam po sebi predstavlja dovoljno opravdanje (vidi st. 71 presude u navedenom predmetu *Piruzjan*), njegovu raniju osuđivanost (vidi st. 125 navedene presude u predmetu *Hodorkovski* i st. 485-486 presude u predmetu *Hodorkovski i Ljebedev protiv Rusije, [Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia]*, predstavke br. 11082/06 i 13772/05, usvojene 25. jula 2013), njegovo ponašanje (vidi st. 127 presude u navedenom predmetu *Ašot Harutjunjan*) ili druge dokaze o opasnosti po bezbednost u sudnici ili opasnosti od bekstva podnosioca predstavke (*ibid.*). Takođe je uzimao u obzir dodatne faktore, kao što su prisustvo javnosti i izveštavanje medija o postupku (vidi st. 89 u navedenoj presudi u predmetu *Sarban* i st. 125 presude u navedenom predmetu *Hodorkovski*).

120. Upravo je neopravdano ili „preterano“ korišćenje takve mere sputavanja u konkretnim okolnostima navelo Sud da u navedenim predmetima zaključi da držanje ljudi u metalnom kavezu u sudnici predstavlja ponižavajuće postupanje. Međutim, Sud je u jednom predmetu većinom glasova utvrdio da nije bilo povrede člana 3 (vidi st. 58-64 presude u navedenom predmetu *Titarenko*).

3. *Presuda Veća*

121. Veće je primenilo pristup usvojen u navedenim predmetima (vidi stav 119 gore u tekstu). Pošto nije utvrdilo da postoje ikakvi dokazi koji su predstavljali ozbiljan osnov za strah da će podnosioci predstavke predstavljati opasnost po red i bezbednost u sudnici ili da će pobeći nasilju ili pobeći, ili da je njihova lična bezbednost u opasnosti, smatralo je da njihovo držanje u metalnom kavezu u sudnici nije bilo opravdano i da je stoga predstavljalo ponižavajuće postupanje (vidi stav 70 presude Veća).

4. *Ocena Velikog veća*

122. Sud se u ovom predmetu suočava sa praksom smeštanja pritvorenika optuženih za krivična dela u metalne kaveze prilikom njihovog pojavljivanja pred sudom. Ova je praksa nekada bila uobičajena posle raspada Sovjetskog Saveza u nekim državama ugovornicama koje su ranije predstavljale republike u sastavu Saveza, ali je otada u velikoj meri

napuštena. Čak i one države ugovornice koje su zadržale tu praksu, uključujući tuženu državu, su pokrenule proces uklanjanja metalnih kaveza iz sudnica (vidi stavove 75 i 101 gore u tekstu).

123. Svaki osumnjičeni i optuženi koji se nalazio u pritvoru u Rusiji je bivao smešten u metalne kaveze u sudnicama (vidi stavove 57 i 93 gore u tekstu). To i dalje predstavlja prihvaćenu praksu u današnjoj Rusiji pri čemu se ta država uopšte nije obavezala da prestane da koristi metalne kaveze (vidi stavove 65-66 i 101 gore u tekstu). Uslovi za određivanje pritvora (vidi stavove 67-69 gore u tekstu) i statistički podaci Države – 17,7% ili 241.111 optuženih u pritvoru 2007. godine i 12,8% ili 134.937 optuženih u pritvoru 2012. godine (vidi stav 94 gore u tekstu) – ilustruju razmere te prakse.

124. Sud naročito ukazuje na to da je takva praksa bila uređena neobjavljenim ministarskim nalogom (vidi stavove 57 i 61 gore u tekstu). Ta je činjenica sama po sebi izuzetno problematična, s obzirom na osnovni značaj vladavine prava u demokratskom društvu koje pretpostavlja dostupnost zakonskih pravila (vidi, na primer, st. 86-87 presude u predmetu *Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, usvojene 25. marta 1983, Serija A br. 61).

125. Sud na osnovu fotografija jedne sudnice Oblasnog suda u Magadanu primećuje da su podnosioci predstavke bili zatočeni u delu koji je sa četiri strane bio ograđen metalnim šipkama i imao žičani plafon (vidi stav 48 gore u tekstu) a koji se može opisati kao kavez. Podnosiocima predstavke su čuvali naoružani policijski čuvari koji su se nalazili pored kaveza (vidi stav 49 gore u tekstu).

126. Podnosioci predstavke su držani u kavezu u kontekstu suđenja pred porotom koje se 2008-2009. održavalo u Oblasnom sudu u Magadanu po optužnici za razbojništvo uz primenu nasilja kao pripadnici bande i za ostala dela koja su navodno izvršili 2001-2002. godine (...) Država je tvrdila da su nasilni karakter krivičnih dela za koja su podnosioci predstavke bili optuženi, zajedno sa njihovom ranijom osuđivanošću, negativnim mišljenjima iz njihovih mesta prebivališta i strahom svedoka od nezakonitog ponašanja podnosilaca predstavke, predstavljali dodatnu potvrdu njihove sklonosti ka nasilju i postojanje stvarne opasnosti po bezbednost u sudnici koja je opravdavala njihovo smeštanje u kavez kako bi se obezbedili valjani uslovi za održavanje suđenja. Podnosioci predstavke se nisu složili sa tom tvrdnjom, i tvrdili su, naročito, da je oslobađanje prvog podnosioca predstavke po svim tačkama optužnice i oslobađanje drugog podnosioca predstavke po većini tačaka optužnice, uključujući za formiranje naoružane grupe radi napada na građane ili organizacije i razbojništvo, potvrdilo da su optužbe protiv njih bile neosnovane i da ovo u svakom slučaju ne bi moglo predstavljati relevantni argument s obzirom na načelo pretpostavke nevinosti.

127. Sud se slaže sa Državom da su red i bezbednost u sudnici od ogromnog značaja i da se mogu smatrati nužnim za valjano sprovođenje

pravde. Zadatak Suda nije da razmatra pitanja vezana za arhitekturu sudnice niti da ukazuje na konkretne mere fizičkog sputavanja koje bi mogle biti neophodne. Međutim, sredstvo koje je izabrano za obezbeđivanje tog reda i bezbednosti ne sme obuhvatati mere sputavanja koje usled nivoa surovosti koje podrazumevaju (vidi stav 114 gore u tekstu) ili samom svojom prirodom potpadaju pod dejstvo člana 3. Jer, kao što Sud stalno navodi, članom 3 je apsolutno zabranjeno mučenje i nečovečno i ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, zbog čega za takvo postupanje ne može postojati opravdanje.

128. Sud će zato prvo ispitati da li je u datim okolnostima dostignut minimalni nivo surovosti pomenut u stavu 127. Pri tom će imati u vidu efekte koje je sporna mera sputavanja imala na podnosiocima predstavke.

129. Sud u tom pogledu primećuje da je o predmetu podnosilaca predstavke sudio sud u sastavu od dvanaest porotnika, kojem su prisustvovala dva zamenika porotnika i predsedavajući sudija. Takođe ukazuje na to da su u sudnici bili prisutni i drugi učesnici u postupku, uključujući veliki broj svedoka – njih više od sedamdeset je svedočilo na suđenju - kao i kandidati za porotnike koji su se pred sudom pojavili tokom postupka izbora porotnika (vidi stav 38 gore u tekstu) kao i na činjenicu da su rasprave bile otvorene za opštu javnost. Sud smatra da je izlaganje podnosilaca predstavke u kavezu narušilo njihov imidž u očima javnosti i da mora da je kod njih izazivalo osećanja poniženosti, bespomoćnosti, straha, teskobe i inferiornosti.

130. Sud pored toga primećuje da su podnosioci predstavke bili podvrgnuti spornom postupanju tokom celog suđenja pred porotom u Oblasnom sudu u Magadanu, koje je trajalo više od godinu dana, pri čemu su rasprave održavane skoro svakog meseca.

131. Štaviše, činjenica da je do spornog postupanja došlo u sudnici u kontekstu suđenja podnosiocima predstavke u igru uvodi načelo pretpostavke nevinosti u krivičnom postupku, kao jednog od elemenata pravičnog suđenja (vidi, *mutatis mutandis*, st. 94 presude Velikog veća u predmetu *Allen protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [*Allen v. the United Kingdom*], predstavka br. 25424/09, ECHR 2013) i značaj toga da suđenje ostavlja utisak pravičnosti (vidi st. 24 presude u predmetu *Borgers protiv Belgije*, usvojene 30. oktobra 1991, Serija A br. 214-B; st. 27 presude u predmetu *Žuk protiv Ukrajine* [*Zhuk v. Ukraine*], predstavka br. 45783/05, usvojene 21. oktobra 2010; i st. 31 presude u predmetu *Atanasov protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije*, predstavka br. 22745/06, usvojene 17. februara 2011). U pitanju je poverenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju da zadobiju kod javnosti, i, povrh svega, kad je u pitanju krivični postupak, kod optuženog (vidi, *mutatis mutandis*, st. 26 presude u predmetu *Dekube protiv Belgije* [*De Cubber v. Belgium*], usvojene 26. oktobra 1984, Serija A br. 86).

132. Sud napominje da je Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija nedavno utvrdio da držanje optuženog vezanog lisicama u metalnom kavezu tokom javnog suđenja predstavlja ponižavajuće postupanje koje utiče i na pravičnost njegovog suđenja (vidi stav 70 gore u tekstu). Shodno Minimalnim standardima za postupanje prema zatvorenicima Ujedinjenih nacija i Poslovnica međunarodnih krivičnih sudova, određena sredstva sputavanja se smeju koristiti samo kao mere predostrožnosti od bekstva prilikom sprovođenja, pod uslovom da se skinu kada se optuženi pojavi pred sudom (vidi stavove 71 i 72 gore u tekstu). Organizacija *Amnesty International* u svom Priručniku o pravičnom suđenju navodi da držanje optuženog u „ćeliji unutar sudnice“ može uticati na pretpostavku nevinosti (vidi stav 74 gore u tekstu).

133. Sud smatra da podnosioci predstavke mora da su osećali objektivno opravdani strah da će njihova izloženost u kavezu tokom rasprava o njihovom predmetu stvoriti negativnu predstavu o njima da su toliko opasni da se prema njima mora primeniti tako ekstremna mera fizičkog sputavanja kod sudija koji je trebalo da odlučuju o pitanjima vezanim za njihovu krivičnu odgovornost i slobodu, čime je narušena njihova pretpostavka nevinosti. To mora da je kod njih izazivalo bol i teskobu s obzirom na značaj koji su za njih imala pitanja o kojima se odlučivalo tokom postupaka o kojima je reč.

134. Sud želi da napomene da bi i drugi aspekti pravičnog suđenja mogli biti relevantni u kontekstu mere zatočenja u sudnici (mada oni nisu relevantni u ovom predmetu), konkretno, prava optuženog da delotvorno učestvuje u postupku (vidi st. 27-32 presude u predmetu *Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, usvojene 23. februara 1994, Serija A br. 282-A) i da ima praktičnu i delotvornu pravnu pomoć (vidi st. 168-170 presude u predmetu *Insanov protiv Azerbejdžana*, predstavka br. 16133/08, usvojene 14. marta 2013. i st. 642-648 navedene presude u predmetu *Hodorkovski i Ljebedev*).

135. Konačno, Sud nije našao nikakve uverljive argumente u prilog tome da zatočenje optuženog u kavezu tokom suđenja u današnjim okolnostima (na način opisan u stavu 125 gore u tekstu) predstavlja nužno sredstvo za njegovo sputavanje kako bi se sprečilo njegovo bekstvo, zaustavilo njegovo remetilačko ili agresivno ponašanje, ili on zaštitio od napada spolja. Zato se nastavak te prakse teško može shvatiti kao išta drugo osim kao sredstvo za ponižavanje i omalovažavanje lica u kavezu. Stoga je očigledno da je cilj držanja nekog lica u kavezu tokom suđenja da se ono ponizi i omalovaži.

136. Imajući ovo u vidu, Sud konstatuje da je zatočenje podnosilaca predstavke u kavezu u sudnici tokom njihovog suđenja moralo neizbežno da ih prilikom pojavljivanja pred sudom izloži bolu koji je po intenzitetu prevazilazio neizbežni nivo patnje koji je njihovo lišenje slobode sa sobom

nosilo i da je sporno postupanje doseglo minimalni nivo surovosti kako bi predstavljalo povredu člana 3.

137. Sud smatra da korišćenje kaveza (na opisani način) u ovom kontekstu nikada ne može biti opravdano shodno članu 3 (vidi stav 138 dole u tekstu), kao što je Država pokušala da dokaže u svojim podnescima u kojima se pozivala na navodnu pretnju po bezbednost (vidi stav 126 gore u tekstu). Sud u pogledu ovog potonjeg pitanja u svakom slučaju ne prihvata da je takva pretnja potkrepljena. Primećuje da Oblasni sud u Magadanu nikad nije ocenjivao da li je fizičko sputavanje podnosilaca predstavke bilo uopšte nužno tokom rasprava. Štaviše, nisu predloženi nikakvi razlozi za držanje podnosilaca predstavke u kavezu. Niti se ti razlozi mogu naći u sudskim nalozima o pritvoru, suprotno tvrdnjama Države da su podnosioci predstavke predstavljali pretnju po svedoke, i da je ta pretnja opravdavala njihov pritvor. Prvi podnosilac predstavke nije bio pritvoren tokom trećeg suđenja. Bio je u pritvoru zbog nevezanog postupka, iz nepoznatih razloga (...) Pritvor drugog podnosioca predstavke je bio određen istim sudskim rešenjima kao ona koje je Sud razmatrao u predmetu vezanom za saoptuženog podnosilaca predstavke za koje je utvrdio da ne sadrže „relevantne i dovoljne“ razloge da bi pritvor bio u saglasnosti sa članom 5, st. 3 Konvencije, a naročito da ne sadrže razloge koji bi dokazivali opasnost da će se svetiti ili vršiti pritisak na svedoke kako Država sada tvrdi (vidi st. 149-150 presude u navedenom predmetu *Mihail Grišin*). Taj zaključak u potpunosti važi i u ovom predmetu i ništa u podnescima koje je Država podnela Velikom veću ne opravdava odstupanje od njega. Niti se optužbe da su podnosioci predstavke izvršili nasilna krivična dela ili njihove ranije osude – od kojih su za neka dela izrečene uslovne kazne – šest ili više godina pre suđenja o kojem je reč, ili kasnija osuđujuća presuda protiv prvog podnosioca predstavke može razumno smatrati potvrdom tvrdnji Država u tom pogledu. Kada je reč o negativnim mišljenjima na koje se Država pozvala (vidi stav 96 gore u tekstu), ona ne ukazuju na to da su ličnosti podnosilaca predstavke bile takve da su iziskivale njihovo fizičko sputavanje tokom njihovog suđenja; a uprave pritvorskog centra i zatvora su dale i pozitivna mišljenja o drugom podnosiocu predstavke (vidi stav 44 gore u tekstu).

138. Bez obzira na konkretne okolnosti ovog predmeta, Sud ponavlja da poštovanje ljudskog dostojanstva predstavlja samu suštinu Konvencije i da cilj i svrha Konvencije kao instrumenta za zaštitu pojedinačnih ljudskih bića iziskuju da se tumačenjem i primenom njenih odredaba obezbedi praktičnost i delotvornost njenih garantija. Sud stoga smatra da držanje neke osobe u metalnom kavezu tokom suđenja samo po sebi – imajući u vidu objektivno ponižavajuću prirodu takvog postupka koji nije kompatibilan sa standardima civilizovanog ponašanja koje predstavlja obeležje demokratskog društva - predstavlja uvredu za ljudsko dostojanstvo suprotno članu 3.

139. Zato je zatočenje podnosioca predstavke u metalnom kavezu u sudnici predstavljalo ponižavajuće postupanje zabranjeno članom 3. Shodno tome, došlo je do povrede te odredbe.

...

SUD IZ TIH RAZLOGA JEDNOGLASNO

...

3. *Zaključuje* da je prekršen član 3 Konvencije;

...

Presuda sačinjena na engleskom i francuskom i izrečena na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu 17. jula 2014.

Majkl Obojl
zamenik sekretara

Din Špilman
predsednik

Sledeća izdvojena mišljenja su priložena uz ovu presudu u skladu sa članom 45, st. 2 Konvencije i pravilom 74, st. 2 Poslovnika suda:

...

- (b) Zajedničko saglasno mišljenje sudija Nikolau i Keler;
- (c) Saglasno mišljenje sudije Silvis.

D.S.
M.O'B.

Izdvojena mišljenja nisu prevedena, ali su navedena na engleskom i francuskom jeziku u zvaničnoj verziji ili verzijama presude. Zvanična verzija presude može se naći u bazi podataka HUDOC koja sadrži predmete iz sudske prakse Evropskog suda.

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2014.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je nastao uz podršku Fiducijarnog fonda za ljudska prava Saveta Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Tekst prevoda ne obavezuje Sud, niti Sud snosi bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Prevod može biti preuzet iz baze podataka predmeta Evropskog suda za ljudska prava HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz kakve druge baze podataka sa kojom je Sud podelio ovaj prevod. Tekst može biti preštampan u nekomercijalne svrhe pod uslovom da se tačno naznači puni naziv predmeta, uz gore navedeno obaveštenje o autorskom pravu i uz pozivanje na Fiducijarni fond za ljudska prava Saveta Evrope. Ako nameravate da bilo koji deo ovog prevoda iskoristite u komercijalne svrhe, molimo vas da se prethodno obratite na adresu publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2014.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2014.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme ([http://hundoc.echre.coe.int](http://hudoc.echre.coe.int)), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.